ІЮНЬ. № 11. CZERWIEC.

ДЕННИЦА,
ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA,
PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

О ЛИТЕРАТУРНОМЪ ЕДИНСТВѢ МЕЖДУ СЛОВЯНСКИМИ ПЛЕМЕНАМИ.

Соч. Докт. І. К. Пуркинье.

(Окончаніе).

В. Поляки.

Въ польской литературѣ можно отличить три періода: долгое время преобладали въ ней чуждыя формы, то древняго классицизма, то новой французской литературы, и только въ настоящее время замѣтно въ ней развитіе самороднаго духа, хотя оно совершается до-сихъ-поръ въ одной только ея отрасли, въ изящной литературѣ.

Г. Лужицкіе Сербы.

Не льзя также не упомянуть объ остаткахъ древнихъ словянскихъ народовъ, въ сѣверной Германіи, которые сохранились еще въ обѣихъ Лужицахъ, и которые, въ умственной жизни Словянъ, возрождающейся нынѣ съ боль-

O JEDNOŚCI LITERACKIÉJ MIĘDZY PLEMIONAMI SŁOWIAŃSKIEMI.

Przez Dr. J. K. Purkinjego.

(Dokończenie.)

C. Polacy.

Obraz literatury polskiéj przedstawia się w trojakim typie. Przez długi czas panowały w niéj obce formy; typ jego przeto stanowiła najprzód starożytna klassyczna literatura, późniéj nowotna francuzka. W nowszych dopiero czasach rozwija się tu duch swojski, lecz po większéj części tylko na pięknéj literaturze się ogranicza.

D. Łużyccy Serbowie.

Zasługują na wspomnienie szczątki dawnych słowiańskich ludów, w północnych Niemczech, pozostałe jeszcze w obu Łużycach, które w podnoszącém się mocniéj niż kiedykolwiek życiu umysłowém Słowian, widzą rękojmię

шею силою, нежели когда-либо, видятъ залогъ своего дальнѣйшаго существованія. Сія-то мысль оживляетъ у Лужичанъ каждый зародышъ литературной дѣятельности, а краеугольнымъ камнемъ, въ этомъ случаѣ, будетъ служить имъ богатый запасъ ихъ народныхъ пѣсень, пословицъ, преданій и обычаевъ. По той же самой причинѣ Лужичане находятъ сочувствіе у ближайшихъ своихъ сосѣдей, Чеховъ и Поляковъ, и давно уже ихъ идіомы, носящіе въ себѣ всѣ признаки глубокой древности, обратили на себя вниманіе словянскихъ филологовъ.

Д. Русскіе.

Мы видѣли, что самобытная умственная жизнь у западныхъ Словянъ находилась въ безпрерывной борьбѣ, то съ насильственными мѣрами варварства, истребляющими вмѣстѣ духъ и тѣло; то съ латинскими, романскими и германскими формами, которыя усиливались подчинить себѣ словянскій духъ. Не льзя сказать, чтобы гдѣ-нибудь у нихъ, изъ соединенія разнородныхъ стихій, произошолъ *средній результатъ* (Mittelprodukt), отмѣченный свойственнымъ ему отпечаткомъ, какъ мы видимъ это въ новѣйшихъ романскихъ и германскихъ языкахъ и формахъ образованности, получившихъ свое особенное свойство чрезъ соединеніе древнихъ классическихъ элементовъ съ жизненнымъ побужденіемъ новыхъ поколѣній, во время переселенія народовъ. Причиною этого явленія, можетъ быть, есть то, что Германцы, такъ-сказать, залили своими волнами уже умирающіе народы; однако жъ зародыши жизни, готовые исчезнуть у сихъ послѣднихъ, все еще питали, хотя только идеальнымъ образомъ, новую дѣйствительную жизнь, возникавшую во всей силѣ; такимъ образомъ ни та, ни другая сторона не испытала совершеннаго истребленія. Послѣ двукратной борьбы силы романской съ силою германскою, возникли прочныя формы, служившія основаніемъ новѣйшей образованности. Совершенно другое происходило у западныхъ Словянъ: въ своей борьбѣ за образованіе имъ пришлось имѣть дѣло не только съ невещественными силами, но они должны были еще выдержать напоръ многочисленныхъ народовъ, которые нахлынули на нихъ съ самыми разнородными формами образованія, и частію воплотили ихъ въ свою массу. По справедливости, надобно удивляться, что у нихъ еще осталось столько стихій самородной жизни, изъ которыхъ и должна будетъ развиться свойственная имъ народность. Къ числу этихъ неизглаженныхъ стихій, у западныхъ Словянъ, принадлежатъ ихъ нарѣчія, имѣющія, по своей могучей, первобытной природѣ, ту особенность, что они рѣшительно отталкиваютъ отъ себя всѣ чуждыя стихіи, едва дозволяя имъ имѣть на себя поверхностное преходящее вліяніе, которое никогда не могло произвести полнаго, въ себѣ самомъ образовавшагося, *средняго результата* (Mittelprodukt), между элементами словянскимъ и германскимъ или романскимъ. Если же гдѣ и можно замѣтить у нихъ слѣды подобнаго явленія, то это только незаконорожденныя отрасли, и безъ внутренней жизненной силы, и неразвившіяся до изящества формы, лишенныя притомъ производительной способности и предназначен-

swego dalszego bytu. W téj to myśli budzą się u nich zarody literackiéj działalności; obfity zapas ich pieśni ludu, przysłów, podań i zwyczajów, posłuży tu za kamień węgielny. W tém znaczeniu znajdują współczucie u swoich najbliższych sąsiadów, u Czechów i Polaków, a ich właściwości starożytne znamię na sobie noszące, już oddawna zwróciły uwagę badaczów języków słowiańskich.

E. Rossyanie.

Widzieliśmy u zachodnich Słowian samodzielne umysłowe życie w ustawicznéj walce o swoje istnienie. Były to gwałtowne zapasy, już z barbarzyństwem niszczącém ducha i ciało zarazem, już z łacińskiemi lub romańskiemi i germańskiemi kształtami, które słowiańskiego ducha przyswoić sobie usiłowały. Nie można też powiedzieć, żeby gdziekolwiek u nich ze związku różnorodnych żywiołów powstał *pojaw pośredni* (Mittelprodukt), własném piętnem oznaczony, jak to np. w nowożytnych romańskich i germańskich językach i kształtach ma miejsce, które wzrosły do udzielnéj swojskości, przez złączenie starożytnych klassycznych żywiołów, i żywotnych podniet nowych pokoleń w czasie wędrówki ludów. Przyczyną tego zjawiska jest, że Germanowie zalali, że tak powiem, już konające ludy; jednakowoż znikające ich zarody żywotne użyźniały chociaż idealnym sposobem rzeczywiste życie nowe, w pełnéj sile wytryskujące, a do zupełnego zniszczenia nie przyszło ani na jednéj ani na drugiéj stronie. Po dwukrotnéj walce romańskiéj i germańskiéj siły, powstały trwałe formy, które posłużyły za zasadę nowożytnéj oświacie. Nie tak rzecz się ma z zachodnimi Słowianami, którzy przy takich walkach kultury nie tylko z idealnemi potęgami do czynienia mieli, lecz także przeważający napływ mass ludów wytrzymać musieli, i które narzuciły się im z najrozmaitszemi środkami kultury i w części w swoję istotę zamieniły. Zaiste, dziwić się należy, że u nich pozostało jeszcze tyle żywiołów pierwotnego bytu, z czego się właściwości ich narodowych usposobień rozwinąć mają. Do tych niezatartych żywiołów należą słowiańskie narzecza z swoją właściwością, wynikającą z ich bardzo obfitéj, pierwotwórczéj zdolności, która odrzuca wszelkie obce żywioły, dozwalając im zaledwie powierzchownego, przemijającego wpływu; ale ten nigdy nie mógł utworzyć całkowitego w sobie samym rozwiniętego *pośredniego pojawu* (Mittelprodukt), pośród żywiołu słowiańskiego i germańskiego lub romańskiego. Jeżeli gdziekolwiek u zachodnich Słowian ślady podobnych płodów się znajdują, są to dziwaczne nieprawego łoża potomstwa, bez wewnętrznéj żywotnéj siły, nierozwinięte dopię

ныя только для того, чтобы ихъ переросли другія здоровыя произрастенія, которымъ онѣ передаютъ послѣдніе остатки собственнаго жизненнаго сока. Только въ языкахъ литовскомъ и волошскомъ замѣтно ближайшее сліяніе древнихъ формъ съ новыми, или собственно имъ принадлежащими формами; это сліяніе могло бы имѣть самостоятельное развитіе, если бы уже не прошло для него благопріятное время.

Совершенно не то было у сѣверо-восточныхъ Словянъ. Въ древнія времена они соприкоснулись съ греческою монархіею, въ продолженіи нѣсколькихъ вѣковъ, мало-помалу, клонившеюся къ упадку; эта монархія и имѣла на нихъ вліяніе въ дѣлѣ образованія; но нисколько не была опасна для ихъ народности. Владычество Монголовъ, чуждое всякаго высшаго умственнаго начала, могло только въ продолженіи короткаго времени оказывать свои губительныя дѣйствія, но оно не въ состояніи было проявить никакихъ свойственныхъ себѣ формъ образованія, а тѣмъ менѣе существенно переобразовать постороннюю народность. Грубыя силы могутъ только истреблять и заступать мѣсто истребленныхъ, или должны смиряться сами. Позднѣйшее вліяніе Польши было слишкомъ слабо и непродолжительно; оно не имѣло самостоятельности и не было столь всеобъемлюще, чтобы могло измѣнить сущность народныхъ формъ. Новѣйшая образованность, повѣявшая, въ свою очередь, на словянскій сѣверъ Европы, была равно имъ отвергнута; наконецъ зацвѣла тамъ, съ каждымъ разомъ прекраснѣе, самостоятельная умственная жизнь, которая, кажется, болѣе и болѣе дѣлается способною обратить на истинный путь даже литературу западныхъ Словянъ. Однако жъ подъ этимъ не должно разумѣть, чтобы назначеніемъ сихъ послѣднихъ было — влиться въ потокъ русской литературы и такимъ образомъ потерять свой особый характеръ; напротивъ, они не могутъ отъ него отказаться, такъ-точно, какъ и отъ первобытнаго свойства своихъ нарѣчій. Принадлежа къ одному и тому же семейству, они, по древле-словянскому обычаю, имѣютъ равное право на наслѣдство въ родной дѣдинѣ первобытнаго Словянскаго Духа. Когда же со-временемъ взаимность распространится и утвердится, тогда болѣе-всего надобно желать, чтобы общій жизненный запасъ словянскихъ народовъ послужилъ въ пользу каждому изъ нихъ.

Стремленіе Словянъ къ литературному единству.

Представивши въ бѣглыхъ очеркахъ состояніе и историческое положеніе словянскихъ литературъ, мы попытаемся также, по-возможности, показать, какимъ образомъ, въ непродолжительномъ времени, могли бы возникнуть между ними взаимныя отношенія, частію со стороны каждой изъ нихъ, частію въ высшемъ единствѣ,— въ такомъ случаѣ, если бы эти литературы самостоятельно развились. Уже прошло то время, когда словянскія литературы образовывались отдѣльно, не имѣя никакихъ свѣдѣній другъ о другѣ. Взаимность между ними начинается со времени Добровскаго и его ближайшихъ послѣдователей, то страдательно, принимая отъ сродственныхъ племенъ нужныя

kności formy, pozbawione prócz tego twórczéj zdolności, i chyba przeznaczone, ażeby ich przerosły inne zdrowe latorośle, którym one udzielają ostatnich resztek własnego żywotnego soku. Tylko w litewskim i wołoskim języku okazują się bliższe spojenia dawniejszych form z nowemi, czyli właściwszemi formami: takie połączenia do samodzielnych rozwinięć przyjśćby mogły, gdyby nie minął sprzyjający im czas.

Inna wcale rzeczy postać u północno-wschodnich Słowian. W dawnych czasach zetknęli się z państwem greckiém, które przez kilka wieków wolną umierało śmiercią, wzięli od niego idealne wpływy, bez zniszczenia istoty swego narodowego bytu. Panowanie mongolskie, dalekie od wszelkich wyższych umysłowych podstaw, mogło tylko na czas krótki swe burzące wywierać skutki, ale nie zdołało żadnych właściwych sobie form kultury wycisnąć, a tém mniéj przeniknąć i przeistoczyć istotę narodowości. Nieokrzesane siły tylko niszczyć potrafią, i umieścić się w miejsce zniszczonych, albo same ulegają. Późniejszy wpływ Polski był za słaby, za krótko trwały, i nie samodzielny, nie różnorodny dosyć, aby mógł zmienić istotę form narodowych. Nowoczesna oświata, gdy zawiała na słowiańską północ Europy, była również odparta; ale odtąd zakwita tam życie umysłowe coraz piękniéj, samodzielniéj, i zdaje się stawać coraz sposobniejszém do zwrócenia na prawy tór nawet literatur zachodnich Słowian. Przez to jednak nie trzeba rozumiéć, aby przeznaczeniem tych ostatnich było zlać się w potok literatury rossyjskiéj, i tym sposobem swój oddzielny postradać charakter. I owszem literatury zachodnich Słowian nie mogą odrzec się swego charakteru, jak równie pierwotnych własności swoich narzeczy, a należąc do jednéj i téj saméj rodziny, podług staro-słowiańskiego zwyczaju, mają równe prawo do spuścizny po swoim pierwotnym duchu słowiańskim. Gdy się z czasem stosunki wzajemności pomnożą i ustalą, niech wtedy powszechne żywotne słowiańskich narodów zasoby posłużą każdemu na korzyść.

Dążności Słowian do literackiego zjednoczenia się.

Wystawiwszy w przelotnych obrazach położenie i historyczne stanowisko literatur słowiańskich, sprobujemy ile możności wykazać, jakby w najbliższéj przyszłości mogły powstać między niemi wzajemne stosunki, po części w swojém odosobnieniu, po części w wyższém połączeniu, na przypadek gdyby te literatury samoistnie rozwinęły się. Już minął czas, kiedy literatury słowiańskie osobno się doskonaliły, bez poznania się wzajemnego. Od Dobrowskiego i następnych badaczów rozpoczyna się powszechne wzajemne działanie, już to bierne, przez przejęcie od spokrewionych pokoleń przydatnego materyału językowego, już to czynne, przez ofiarowanie sobie

матеріялы для языка; то положительно, предлагая другимъ племенамъ свои лучшія литературныя произведенія, которыя тѣ и усвоиваютъ себѣ.

А. Чехи.

Это стремленіе къ взаимности мы замѣчаемъ сперва у Чеховъ. Добровскій, Пухмайеръ, Юнгманъ, Ганка, Челяковскій и др., разработывая словянскія нарѣчія, тѣмъ самымъ облегчаютъ своимъ соотечественникамъ средства къ изученію литературы этихъ нарѣчій; избравши же нѣмецкій языкъ органомъ своихъ трудовъ, они приносятъ пользу также Иллирійцамъ, Полякамъ и Русскимъ. Когда чешскій языкъ, въ продолженіи двухъ вѣковъ, бывшій въ небреженіи, возродился въ новѣйшее время, то для него содѣлалось необходимымъ принять и усвоить себѣ разные матеріялы изъ языковъ русскаго и польскаго, оказавшихъ въ это время значительные успѣхи. Это уже второй шагъ къ сближенію, и со временемъ чешскій языкъ получитъ болѣе сходства съ обоими упомянутыми языками, не теряя однако жъ чрезъ это своей самостоятельности. Дѣйствительными успѣхами Чеховъ можно назвать: изданіе древнѣйшихъ памятниковъ чешскаго языка (Ганки), изслѣдованіе словянскихъ древностей (Шафаржика), сравнительное изысканіе всѣхъ словянскихъ идіомовъ (Юнгмана и Челяковскаго), сборники народныхъ пѣсень, преданій и т. п. (Челяковскаго, Коллара, Эрбена). Скоро наступитъ то время, когда отъ каждаго Чеха, съ любовью занимающагося словесностію, можно будетъ требовать по-крайней-мѣрѣ нѣкоторыхъ свѣдѣній по части прочихъ словянскихъ языковъ и ихъ литературы; также точно необходимы будутъ подобныя свѣдѣнія и для литераторовъ прочихъ словянскихъ племенъ. Впрочемъ, самособою разумѣется, что это относится собственно къ литераторамъ и филологамъ; свѣдѣнія, о которыхъ мы говоримъ, не столь важны для ученыхъ, занимающихся спеціяльными предметами; ибо эти ученые пользуются отъ первыхъ языкомъ, каковъ онъ есть; но за то первые, т. е. литераторы и филологи, должны вникать въ его духъ, который, будучи всеобщимъ, расширяетъ для нихъ предѣлы языка. Такимъ-то образомъ всюду объективность назначаетъ субъективной дѣятельности норму, и тѣмъ рѣшительнѣе, чѣмъ сильнѣе она проистекаетъ изъ самой себя, и чѣмъ могущественнѣе духъ, ее проникающій.

И такъ, мы смѣло можемъ надѣяться, что коренной родовой духъ, проникающій словянскіе языки, будетъ въ силахъ соединить тѣхъ, которые ищутъ его и найдутъ. И какъ отрадно видѣть, что словянскіе филологи и литераторы болѣе и болѣе исполняются этимъ духомъ и посвящаютъ себя изученію сродственныхъ нарѣчій. Досихъ-поръ средоточіемъ этихъ усилій есть Прага. Здѣсь первоначально Кухарскій занимался изученіемъ словянскихъ языковъ; сюда прибылъ Гай съ мыслію преобразовать иллирійскую литературу; сюда обратился Цыбульскій, чтобы приспособить себя для преподаванія словянскихъ нарѣчій и ихъ литературы, въ берлинскомъ университетѣ; здѣсь мы видѣли русскихъ ученыхъ: Касторнajlepszych płodów literatury, które przyjęte i przyswojone zostają.

A. Czesi.

Poruszenie do wzajemności znajdujemy najprzód u Czechów. Dobrowski, Puchmajer, Jungmann, Hanka, Czelakowski i inni uprawiając języki słowiańskie podług formy i materyi, podają swym ziomkom narzędzia do przyjęcia literatury; a obierając język niemiecki za pośrednika prac swoich, przysługują się także Illiryjczykom, Polakom i Rossyanom. Wskrzeszenie języka czeskiego, który przez dwa wieki odłogiem leżał, sprowadza potrzebę pożyczania i przyswajania rozmaitego materyału językowego od Polaków i Rossyan, którzy w tym czasie znacznie postąpili. Tak uczyniono drugi krok do zbliżenia się; czeski język stanie się z czasem więcéj podobnym do obydwóch wymienionych języków, nie tracąc pomimo to swojéj samoistności. Czynnemi postępami Czechów są: Udzielenie najdawniejszych pomników języka (przez Hankę), obrobienie słowiańskich starożytności (przez Safarzyka), porównawcze zbadanie wszystkich słowiańskich właściwości (przez Jungmanna i Czelakowskiego), zbiory pieśni ludu, klechd i t. p. (przez Czelakowskiego, Kollara, Erbena). Wkrótce każdy Czech szczerze się literaturą zajmujący, posiadać będzie jakąś znajomość innych słowiańskich języków i literatur; tak samo i dla literatów innych słowiańskich pokoleń potrzebne będą podobne wiadomości. Rzecz prosta, że się to tylko stosuje do właściwych literatów, do badaczów języka. Uczonych biegłych w pojedynczych gałęziach umiejętności mało to obchodzi; przyjmują oni od pierwszych język, ile jest ukształcony i używają go; tamci zaś muszą wnikać w ducha języka, który to duch będąc powszechnym, wyprowadza ich poza ścieśniony obręb językowy. Takto wszędzie przedmiotowość wskazuje podmiotowéj czynności normę, a to tém pewniéj, im mocniéj sama w sobie jest uzasadniona, im potężniejszy jest duch nią władający.

A tak możemy śmiało zaufać duchowi pierwotnemu, który w słowiańskich żyje językach, i że on tych, którzy go szukają i znajdą, także połączyć potrafi. Jest to więc pocieszającém zjawiskiem; filologowie i literaci słowiańscy coraz bardziéj tym duchem się przejmują, i nauce bratnich języków słowiańskich się poświęcają. Punktem zjednoczenia tych usiłowań dotąd jest Praga. Tu najprzód Kucharski poświęcał się nauce słowiańskich języków; tu przyszedł Gaj, nim zaprowadził i wydoskonalił reformę w literaturze illiryjskiéj; tu się udał Cybulski, dla usposobienia się na nauczyciela języka i literatury słowiańskiéj przy uniwersytecie berlińskim; tu zawitało grono uczonych rossyjskich: **Kastorski, Bodjanski, Preis,**

скаго, Бодянскаго, Прейса, Срезневскаго, которые, по распоряженію Правительства, довершаютъ свое образованіе для занятія потомъ, въ университетахъ, каѳедръ словянскихъ нарѣчій и ихъ литературы; здѣсь наконецъ находятся мужи, которые должны служить образцомъ для каждаго молодаго литератора. Въ скоромъ времени могутъ умножиться средоточія словянскаго литературнаго образованія, и коренной словянскій духъ благотворнымъ свѣтомъ распространится въ самыхъ отдаленныхъ странахъ словянскаго міра. Лѣтъ черезъ десять, это направленіе можетъ перейдти въ гимназіи, и чего еще не успѣетъ произвести публичное преподаваніе, то можетъ быть довершено многими другими средствами.

Б. Поляки.

Польша, при содѣйствіи правительственныхъ мѣръ и отчасти трудами своихъ литераторовъ, въ скоромъ времени проникнется словянскою стихіею. Введенное въ учебныя заведенія изученіе русскаго языка, сначала можетъ казаться затруднительнымъ, но оно, безъ сомнѣнія, не останется безъ благихъ послѣдствій въ успѣшномъ ходѣ всего словянства, безъ малѣйшаго опасенія, чтобы чрезъ это сколько нибудь могли потерпѣть польскій языкъ и его литература. Желательно, чтобы Поляки, находящіеся подъ владычествомъ несловянскимъ, съ усердіемъ занялись изученіемъ языка и литературы своихъ восточныхъ соплеменниковъ, и чтобы они постоянно помѣщали въ своихъ журналахъ свѣдѣнія объ этихъ предматахъ, по-крайней мѣрѣ на-равнѣ съ литературами французскою и нѣмецкою. На польскихъ литераторахъ лежитъ обязанность обратить безпристрастный взглядъ на все словянство, котораго значительную часть составляетъ русское поколѣніе, получающее бо́льшую и бо́льшую важность при современномъ развитіи и въ литературномъ отношеніи, также и на другихъ Словянъ, какъ-то Чеховъ и Иллирійцевъ, которые такъ мало извѣстны польской публикѣ. Сочинители грамматикъ едва въ-состояніи, съ собственнымъ ущербомъ, высвободиться изъ своего отчужденія, не смотря на то, что при посредствѣ нѣмецкаго языка, многое могло бы быть облегчено. Чешскій языкъ, столь близкій къ польскому, по своему коренному сродству и историческимъ отношеніямъ, и кромѣ-того многое заимствовавшій, въ новѣйшее время, у польскаго языка, скрываетъ въ себѣ не одно сокровище, которое онъ охотно предложилъ бы своему родственнику, еслибы только этотъ захотѣлъ его принять. Разстояніе на нѣсколько градусовъ широты, не должно также служить препятствіемъ къ знакомству съ разцвѣтающею нынѣ литературою Иллирійцевъ, которыхъ прекрасныя народныя пѣсни едва извѣстны польской публикѣ, хотя въ прочихъ странахъ Европы онѣ нашли блистательный пріемъ. Особенное же вниманіе польскихъ литераторовъ я бы хотѣлъ обратить на сербскую литературу въ обѣихъ Лужицахъ, только-что теперь несмѣло возраждающуюся, именно по причинѣ ближайшаго сродства польскаго языка съ лужицкимъ, который, сверхъ-того, даже до нашихъ временъ, сохранился и вышелъ невредимымъ послѣ всѣхъ переворотовъ, бывшихъ надъ Лабою,

Srezniewski, którzy z rozporządzenia Rządu stosownie do ustaw uniwersytetów rossyjskich, mają się wykształcić na professorów słowiańskich języków i literatur; tu bowiem znajdują się mężowie, którzy każdemu z młodszych literatów jako wzór przyświecają. Wkrótce pomnożą się środkowe punkta słowiańskiéj literackiéj oświaty, i pierwotny duch słowiański zabłyśnie dobroczynném światłem po najodleglejszych świata słowiańskiego krainach. Po dziesięciu latach przejdzie to poruszenie do gimnazyów, a czegoby jeszcze nauka publiczna nie zdziałała, to może być dokonane przez wiele innych środków.

B. Polacy.

W najkrótszym czasie nastąpi to przeniknienie słowiańskich żywiołów w królestwie polskiém, skutkiem wyższych rozporządzeń; i poczęści za przyłożeniem się pojedynczych literatów, a uczenie się języka rossyjskiego zaprowadzone do zakładów naukowych, które zrazu zdaje się niejednemu przykrém, wyda zapewne błogie dla powszechnéj słowiańszczyzny owoce, bez najmniejszéj obawy, aby przez to właściwości szczególne języka i literatury tutejszéj cokolwiek ucierpiéć miały. Życzyćby należało, żeby Polacy pod niesłowiańskiém berłem zostający, ochoczo zajęli się językiem i literaturą swoich wschodnich pobratymców, żeby regularnie umieszczali wiadomości z ich literatury, a przynajmniéj w takim stopniu, jak piszą o literaturze francuzkiéj i niemieckiéj. Mianowicie literatów polskich jest powinnością, zwrócić bezstronną uwagę na całe słowiańskie, którego znaczną część stanowi pokolenie rossyjskie, a nawet w literackim względzie nabiera ono coraz większego znaczenia w postępie czasu. Także i co do innych Słowian, Czechów i Illiryjczyków mało oni są znani polskiéj publiczności. Zaledwie tu potrafią grammatycy, z własną swoją szkodą, wyjść ze swojego odosobnienia, chociaż za pośrednictwem języka niemieckiego wszystko jest łatwém. Język czeski pierwotném pokrewieństwem i dziejowemi stosunkami tak zbliżony do polskiego, i który nadto w nowszych czasach wiele od niego korzystał, ukrywa w swojém łonie nie jeden skarb, któryby chętnie ofiarował, gdyby chciano go przyjąć. Odległość kilku stopni szerokości nie powinna też wstrzymywać zajęcia się nowozakwitającą literaturą Illiryjczyków, których piękne pieśni ludu zaledwie są znane publiczności polskiéj, chociaż w reszcie Europy najświetniejsze znalazły przyjęcie. Szczególniéj zaś zalecam polskim literatom powstającą nieśmiało literaturę Serbów w obu Łużycach; ci bowiem język swój najbardziéj zbliżony do języka polskiego, ocalili aż do naszych dni, i wyszli cało z pośród wszystkich klęsk nad Labą, Salą i Odrą. Nie powinni polscy literaci również zapo-

Салою и Одрою. Не должны еще польскіе писатели забывать своихъ соплеменниковъ въ Силезіи, и по-крайней-мѣрѣ попытаться навести на родной путь то, что измѣнили у нихъ внѣшнія обстоятельства.

В. Лужицкіе Сербы.

Литераторамъ, равно и тѣмъ, которые призваны быть образователями лужицко-сербскаго народа, мнѣ остается сказать только то, чтобы они бодро продолжали идти по избранному ими пути усвоенія себѣ словянскихъ языковъ; чтобы все, почерпаемое ими изъ этого обильнаго источника, было обращаемо къ возрожденію роднаго языка, и чтобы они употребляли всѣ умственныя средства къ распространенію между своими соотечественниками народнаго образованія. Лучшій подарокъ, какой только они могли представить, при первомъ привѣтствіи, это были ихъ народныя пѣсни. Когда, по прошествіи многихъ лѣтъ, нарѣчіе ихъ достигнетъ высоты образованнаго языка, пусть тогда геній человѣчества, и въ этомъ маленькомъ уголкѣ словянскаго міра, на который однакожъ вѣетъ благопріятный воздухъ сосѣдняго нѣмецкаго образованія, пробудитъ дарованія, которыя, частію народными произведеніями ввели бы лужицкій языкъ въ общественный бытъ прочихъ Словянъ; частію же посвятили бы себя на услуги всему словянству, или наиболѣе значительнымъ словянскимъ литературамъ, или наконецъ, переводя на нѣмецкій языкъ важнѣйшія словянскія творенія, содѣлались бы посредниками между двумя величайшими народами.

Г. Иллирійцы.

О иллирійскихъ Словянахъ, а именно о Сербахъ, я привожу здѣсь то, что предсказалъ Шафаржикъ (*) о предназначеніи Сербовъ, къ которому ихъ призываетъ племенная самосознательность, языкъ и природа ихъ страны. Вотъ слова его: »Вникая въ языкъ нынѣшнихъ Сербовъ, въ томъ видѣ, въ какомъ онъ живетъ въ устахъ народа, мы замѣчаемъ очевидное вліяніе полуденнаго неба на ихъ сѣверо-восточное происхожденіе. И могло ли быть иначе! Взглянемъ на этотъ край, который веселитъ, но не утомляетъ душу; край, который занимаетъ дѣйствительную средину между безжизненными степями и чрезмѣрнымъ изобиліемъ, между зноемъ и холодомъ, между вѣчно-пасмурнымъ и свѣтлымъ небомъ, однимъ словомъ, край, который ничего болѣе не оставляетъ желать. Онъ обиленъ и горами, которыя, какъ бы стѣною, отдѣляютъ его отъ разныхъ сосѣднихъ народовъ и служатъ ему защитою,—и вмѣстѣ очаровательными долинами, этими богатыми колыбелями народной поэзіи. Онъ занимаетъ также средину между Нордманомъ и Грекомъ, или Италіянцемъ; благотворно согрѣвается солнцемъ, между холоднымъ луннымъ свѣтомъ съ одной стороны, и палящимъ земнымъ огнемъ—съ другой. Вспомнимъ наконецъ вліяніе на этотъ край Грековъ (Византійцевъ), породненныхъ

(*) Geschichte der slavischen Sprache u. Lit. str. 203.

minać o swoich spółplemiennikach w Szlązku, a przynajmniéj uczynić próbę, czyby się nie udało doprowadzić do zgodnego z naturą ukształcenia, co zmienioném zostało przez zewnętrzne okoliczności.

C. Łużyccy Serbowie.

Literatom i tym, którzy są powołani do kształcenia ludu łużycko-serbskiego, powinienem powiedzieć, ażeby wytrwali na obranéj drodze powszechnego przyswajania sobie słowiańskich języków, i ażeby wszystko, co z tego obfitego źródła wyczerpną, stosowali do wskrzeszania swego języka, a następnie, aby wszystkich umysłowych środków używali do utworzenia narodowéj oświaty u swoich ziomków. Najlepszym podarkiem, jaki nam na pierwsze powitanie ofiarować mogli, są ich pieśni ludu. Gdy po upłynieniu wielu lat wzniesie się ich narzecze do wysokości wyrobionego języka, w tenczas geniusz ludzkości i w tém nierozległém ustroniu słowiańskiego świata, gdzie przyjazny klimat ościennéj niemieckiéj oświaty wieje, niech obudzi talenta, któreby narodowymi utworami wprowadziły język łużycki w życie towarzyskie innych Słowian, i same siebie poświęciły na zasługi ogólnéj słowiańszczyzny, lub większych słowiańskich literatur; albo nakoniec w niemieckich przekładach najważniejszych słowiańskich utworów, stały się pośrednikami między dwoma największymi ludami Europy.

D. Illiryjczykowie.

O illiryjskich Słowianach, a mianowicie o Serbach przytoczę, co Szafarzyk (*) wieszczym duchem wyrzekł o przeznaczeniu Serbów, do którego ich powołuje wrodzona słowiańska zdolność, język i natura kraju. Oto jego słowa: »Biorąc pod rozwagę język dzisiejszych serbów, jakim jest w ustach ludu, spostrzegamy oczywisty wpływ południowego nieba, na ich północno wschodni pierwiastek. I jakże mogło być inaczéj! kraj który zachwyca, lecz nie wycieńcza duszy, który zajmuje środek między nieżyznemi stepami i niezmierną obfitością, między skwarem a mrozem, między wiecznie pochmurném a jasném niebem, jest-to środek, który nic do życzenia nie zostawia. Jeszcze ten kraj ma pełno gór, rozdzielających jakby murem różne sąsiednie ludy, ma pełno dolin — tych bogatych kolebek poezyi ludu; — i jest jakby klimatycznie złączonym środkiem między Normandem a Grekiem lub Włochem. Oto spokojnie ogrzewający blask słoneczny w środku między zimnym połyskiem księżyca, a wypalającym ziemnym ogniem — nakoniec wpływ Greków (Bizantczyków) zaprzyjaźnionych mową, wiarą, i Włochów handlem i morzem sąsiednich; a nadto wpływ ich bogatych i melodyjnych języków, na użyźnienie silnych zarodów narodowego, swojskiego ukształcenia języka i ludu:

(*) Geschichte der slavischen Sprache u. Lit. str. 203.

съ нимъ языкомъ и Вѣрою, и Италіянцевъ, близкихъ къ нему по торговлѣ и морю; разсмотримъ вліяніе ихъ богатыхъ и сладкозвучныхъ нарѣчій на оплодотвореніе полныхъ жизни зародышей его народнаго образованія. Вотъ все, по чему можно будетъ предугадывать, на какую высокую степень могъ бы взойдти народъ, который природа столь щедро одарила всѣми необходимыми средствами для развитія человѣчественности, и предъ которымъ открывается на западъ—море и одинъ міръ, а на востокъ—величественная рѣка Дунай и другой міръ. Какъ бы развился языкъ этого народа, если бы судьба не поставила его между двухъ народовъ, которыхъ стихіею было только истребленіе, жизнію—смерть другихъ, пока наконецъ и для нихъ не пробилъ послѣдній часъ.«

Предсказаніе, въ-отношеніи къ прошедшему, невозвратимое; но оно можетъ исполниться въ непродолжительномъ времени. Еще существуетъ тотъ же самый народъ, удачно соединяющій въ себѣ сѣверный характеръ съ южнымъ; та же самая страна съ высокими Альпами и очаровательными долинами, колыбелями народной поэзіи; еще не измѣнилось положеніе этой страны, обращенное съ одной стороны, вмѣстѣ съ Дунаемъ, къ востоку, а съ другой, съ адріатическимъ моремъ, къ западу Европы. Между-тѣмъ внѣшнія обстоятельства измѣнились; иллирійскій языкъ въ полномъ цвѣтѣ мужественной сѣверной силы и южной граціи вышелъ невредимымъ изъ всѣхъ современныхъ переворотовъ и дождался настоящей эпохи, когда каждое развитіе силъ поощряется; когда связи между народами, какъ артеріи, разойдутся по всѣмъ, даже самымъ отдаленнымъ, странамъ Европы. Отъ обстоятельствъ будетъ зависѣть, чтобы Иллирійцы преодолѣли у себя разъединеніе въ нарѣчіяхъ, правописаніи, взаимныхъ отношеніяхъ племенъ и историческомъ направленіи.

Иллирійская литература уже вошла въ сношенія съ другими словянскими литературами. Первоначально опирается она на основаніяхъ древле-словянской литературы и усвоиваетъ себѣ ея древнюю возвышенность; однако жъ народный языкъ самопроизвольно отдѣлился отъ нея и развивается теперь по самымъ разнообразнымъ направленіямъ, которыя, безъ сомнѣнія, вскорѣ сольются въ одну общую литературу, если бы только удалось повсемѣстно ввести тамъ правильно-устроенную и однообразную систему воспитанія. Что касается до учонаго языка, то онъ можетъ пользоваться болѣе успѣвшими въ этомъ отношеніи языками русскимъ и чешскимъ, какъ это уже и дѣлается. Поэзія находитъ у нихъ неисчерпаемый источникъ въ народныхъ пѣсняхъ, которыя можно почитать классическими для всего словянскаго міра. Такимъ образомъ уже большею частію утверждены отношенія иллирійской литературы къ прочимъ словянскимъ литературамъ, и обѣщаютъ, въ непродолжительномъ времени, быстрое развитіе. Эта прекрасная страна, съ распространеніемъ въ ней просвѣщенія, вскорѣ сдѣлается цѣлью путешествій для всѣхъ любителей величественной природы и патріархальной семейной жизни. Желаемъ однако жъ, чтобы и въ это время Иллирійцы сохранили нынѣшнюю простоту своихъ нравовъ.

oto jest wszystko, z czego przewidzieć można, jak daleko mógłby dojść naród, któremu natura wszystkich do rozwinięcia ludzkości potrzebnych sił hojnie udzieliła; dla którego na zachód morze i jeden świat, a na wschód olbrzymia rzeka Dunaj i drugi świat otworem stały. — Jakby się rozwinął język takiego ludu, gdyby go los nie był zarazem postawił w środku dwóch narodów, których dziełem było tylko pustoszenie; których życiem była śmierć innych, dopóki ich godzina także nie wybiła.« — Przepowiednia ta, która dla stanowiska dawno upłynionego czasu niewynagrodzoną się okazała, może jednak w blizkiéj przyszłości się ziścić. Jest to jeszcze ten sam naród, posiadający w szczęśliwém zjednoczeniu północny i południowy charakter, jest-to jeszcze ten sam kraj z wysokiemi Alpami i czarującemi dolinami, — temi kolebkami poezyi ludu; ma on jeszcze to samo szczęśliwe położenie, które z jednéj strony ku zachodowi z Dunajem się zwraca, a z drugiéj z morzem adryatyckiém ku zachodowi Europy. Tym czasem stosunki zewnętrzne się odmieniły, język illiryjski ze wszystkiemi swojemi powabami męzkiéj siły północnéj i południowéj gracyi, wyratował się z toni czasów, a doczekał się epoki obecnéj, która sprzyja wszelkich sił rozwinięciu; kiedy związki między ludami jak żyły żywotne rozejdą się po wszystkich nawet najodleglejszych krainach Europy. Czy Illiryjczykowie zdołają pokonać wewnętrzne rozdwojenia, jakie zachodzą w narzeczach, w rodzajach pisma, wzajemnych stosunkach plemion i historycznych kierunkach? — będzie to zależyć od okoliczności.

Literatura illiryjska już pozawierała dobre związki z innemi słowiańskiemi literaturami. Pierwotnie opierając się na podstawie starosłowiańskiéj, przyswaja sobie całą jéj starożytną wzniosłość; jednak język ludu od niéj się usamowolnił i rozwija się w najrozmaitszych kierunkach, które zapewne wkrótce zjednoczone ogólną literaturę utworzą, gdyby się tam powiodło zaprowadzenie szkół uporządkowanych i jednostajnych. Co się tyczy terminologii, korzystać będą z rossyjskiego i czeskiego, jako z języków więcéj udoskonalonych, co też już teraz czynią. Poezya znajduje niewyczerpane źródło i dobrą podstawę w istniejących pieśniach ludu, które za klassyczne dla całego słowiańskiego świata uważać można. Takim sposobem stosunki literatury illiryjskiéj względem innych słowiańskich, już są po większéj części utwierdzone, a w blizkiéj przyszłości nastąpi rychłe ich rozwinięcie. Wkrótce ten piękny kraj z rozszerzeniem oświaty, stanie się celem wędrówek z całéj Europy, dla miłośników okazałéj przyrody i patryarchalnego życia rodzinnego. Oby natenczas illiryjczykowie zachowali teraźniejszą prostotę swoich obyczajów!

Д. Русскіе.

Приступаемъ къ разсмотрѣнію отношеній русскаго языка и литературы къ прочимъ славянскимъ языкамъ и литературамъ. Одна и та же религія и тѣ же церковныя книги, издавна поддерживаютъ связь между Русскими и Русинами въ Галиціи и Венгріи, Болгарами, Сербами и другими южными Словянами. Эти отношенія вовсе не имѣютъ отдѣльнаго политическаго характера и проистекаютъ единственно изъ потребности религіознаго образованія и надобности въ церковно-словянскихъ книгахъ. Отъ мѣстныхъ правительствъ будетъ зависѣть удовлетвореніе симъ обѣимъ потребностямъ.— Съ этими же самыми южными Словянами Россія находится еще въ тѣснѣйшей связи, относительно языка, частію посредствомъ кирилловской азбуки, употребительной между Сербами и Болгарами; частію посредствомъ кореннаго ближайшаго сродства двухъ послѣднихъ языковъ съ русскимъ; частію посредствомъ того направленія, по которому въ новѣйшее время Сербы развиваютъ свой учоный языкъ. Наконецъ покровительство, которое Россія оказываетъ Сербамъ и Черногорцамъ; ея значительныя торговыя сношенія на Дунаѣ, на Чорномъ и Адріатическомъ моряхъ, не могутъ остаться безъ вліянія на ихъ политическое и общественное развитіе. Можетъ-быть, вскорѣ русскіе богачи, учоные, литераторы, поэты и туристы, привлекаемые живописною природою и возбуждающими любопытство жителями этихъ странъ, еще болѣе умножатъ эти связи, что, безъ сомнѣнія, принесетъ пользу ихъ духовному и литературному образованію. Объ отношеніяхъ Россіи къ Полякамъ отчасти мы уже упомянули выше. Большой шагъ къ литературной взаимности сдѣлала Россія чрезъ учрежденіе словянскихъ каѳедръ при всѣхъ своихъ университетахъ и чрезъ приготовленіе сравнительныхъ словянскихъ словарей и грамматикъ. — Сюда же принадлежитъ составляемый Линде сравнительный русско-польскій словарь. За исключеніемъ русскихъ литераторовъ, которые, по распоряженію Правительства, путешествуютъ для сравнительнаго изученія словянскихъ нарѣчій, и тѣхъ, которые, живя въ Польшѣ и литовскихъ губерніяхъ, въ качествѣ учителей и чиновниковъ, имѣютъ случай познакомиться съ полькимъ языкомъ и его литературою, — незамѣтно сочувствія къ словянщинѣ, даже въ такой степени, въ какой замѣтно оно въ области нѣмецкой литературы, уже въ теченіи многихъ лѣтъ. Все, что сдѣлано по этому предмету, ограничивается переводами Краледворской Рукописи, Словянскихъ Древностей Шафаржика, также статьями и извѣстіями, чаще и чаще сообщаемыми публикѣ, о литературѣ и образѣ жизни прочихъ Словянъ.— Въ этомъ отношеніи много можетъ послужить издаваемая, съ началомъ нынѣшняго года, въ Варшавѣ, литературная газета, на русскомъ и польскомъ языкахъ, подъ названіемъ: *Денница*, которая своимъ дальнѣйшимъ выходомъ и успѣхомъ, или упадкомъ, покажетъ, настало ли уже время для нынѣшней литературной взаимности между словянскими племенами, или мы должны еще ожидать его. Во всякомъ случаѣ, *Денница* проложитъ дорогу для будущихъ усилій, какъ только молодые преподаватели словянскихъ нарѣчій воз-

E. Rossyanie.

Przystępujemy do rozważania językowego i literackiego naukowego stosunku Rossyan do innych Słowian. Przez obrzędy religijne i słowiańskie księgi kościelne utrzymują się stosunki, przekazane od dawna, z Rusinami w Galicyi i Węgrzech, z Bulgarami, Serbami i innymi południowymi Słowianami. Stosunki te wcale nie mają szczególnego politycznego charakteru, i wypływają jedynie z potrzeby religijnego wykształcenia i użycia kościelno-słowiańskich ksiąg. Od miejscowych rządów zależyć będzie zadosyć uczynienie obydwom tym potrzebom. Z tymi samymi południowymi Słowianami zostaje Rossya także w ściślejszym językowym związku, po części przez cyrylicę, będącą w użyciu u Serbów i Bolgarów, po części przez pierwotne bliższe pokrewieństwo tych języków z rossyjskim, po części jeszcze przez kierunek, jaki w nowszych czasach wykształcenie języka naukowego u Serbów wzięło. Nakoniec opieka, jakiéj Rossya udziela Serbom i Czarnogórcom, i wielorakie związki handlowe na Dunaju, na morzu czarném i adryatyckiém, nie mogą pozostać bez wpływu na ich polityczne i towarzyskie rozwinięcie się. Wkrótce też publiczność rossyjskich magnatów i światłych ludzi, poetów, literatów i turystów, ujęta piękną przyrodą i zajmującą ludnością tych krajów, pomnoży jeszcze te stosunki, z czego także duchowa i literacka oświata korzyść odniesie. O stosunkach Rossyi względem Polaków już po części napomknęliśmy wyżéj.—Wielki krok do literackiéj wzajemności zrobiła Rossya przez ustanowienie katedr słowiańskich przy wszystkich rossyjskich uniwersytetach, układanie porównawczych słowiańskich słowników i grammatyk, a nadto praca Lindego około porównawczego rossyjsko polskiego słownika. Oprócz tych literatów, którzy za wsparciem Rządu podróżując, poświęcają się porównawczéj nauce języków słowiańskich, i tych Rossyan, którzy jako nauczyciele i urzędnicy w Polsce i Litwie bawiąc, mają sposobność poznania języka i literatury polskiéj, nie widać jeszcze wielkiego zamiłowania słowiańszczyzny, nawet w takim stopniu, w jakim to od wielu lat widzimy w obrębie niemieckiéj literatury. Cała zasługa zależy na przekładzie rękopisu królodworskiego i słowiańskich starożytności Szafarzyka, i na coraz częstszém umieszczaniu artykułów i wiadomości o literaturze i sposobie życia innych Słowian. Dla rozszerzenia tego zajęcia, wielce posłużyć może wychodzące w Warszawie rossyjsko-polskie pismo czasowe, pod napisem: *Jutrzenka*, którego trwanie i powodzenie lub upadek wykaże, czyli już nadszedł czas literackiéj wzajemności między słowiańskiemi plemionami, albolitéż czy jeszcze nowéj wyglądać trzeba chwili. Na wszelki przypadek utoruje Jutrzenka drogę do przyszłych usiłowań, skoro mło-

вратятся изъ путешествія и займутъ свои каѳедры. Около этихъ средоточій скоро образуются начатки всеобщей словянской публики, которая будетъ возрастать съ каждымъ годомъ. Тогда всѣ литературныя произведенія, отличающіяся высокимъ достоинствомъ, какому бы словянскому племени ни принадлежали, конечно, найдутъ себѣ путь въ Россію, гдѣ и будутъ по достоинству оцѣнены. Надобно надѣяться, что эти отношенія, возникающія на прочныхъ основаніяхъ, возбудягъ взаимность и у прочихъ Словянъ.

Что мы сказали здѣсь о словянскихъ каѳедрахъ въ Россіи, то же самое должно разумѣть и о каѳедрахъ въ Пруссіи, а именно въ Берлинѣ и Вратиславѣ. Въ этотъ послѣдній городъ для занятія словянской каѳедры назначенъ Челяковскій, отъ котораго, какъ отъ учонаго и профессора, мы ожидаемъ самыхъ блистательныхъ успѣховъ, если только брошенныя имъ сѣмена упадутъ на плодородную землю. Австрія, преимущественно состоящая изъ словянскихъ земель, вѣроятно, не отстанетъ въ этомъ дѣлѣ отъ другихъ государствъ и будетъ содѣйствовать успѣшному и мирному развитію народныхъ элементовъ у словянскихъ племенъ, которыя большею частію составляютъ ея матеріяльную силу. Для этого она имѣетъ въ своемъ распоряженіи богатый выборъ учоныхъ, свѣдущихъ по всѣмъ отраслямъ науки и ожидающихъ только мановенія, чтобы принять дѣятельное участіе въ этомъ дѣлѣ.

dzi nauczyciele słowiańskich języków, ze swoich podróży powróciwszy, urzędowe czynności obejmą. Około tych środkowych punktów zawiążą się pierwiastki powszechnéj słowiańskiéj publiczności, która z każdym rokiem wzrastać będzie. Wtedyto każdy owoc literacki wyższą wartość posiadający, do któréjkolwiek słowiańskiéj będzie należał literatury, znajdzie drogę do Rossyi, i tam otrzyma swoje należyte ocenienie. Spodziewać się należy, że takie stosunki powstające na stałych zasadach, odpowiednią wzajemność u innych Słowian spowodują.

Cośmy tu wyrzekli o słowiańskich katedrach w Rossyi, tożsamo odnosi się i do katedr w Prussach, mianowicie w Berlinie i Wrocławiu ustanowionych; dla ostatniego miasta pozyskany został Czelakowski, od którego jako od uczonego i professora, spodziewamy się najświetniejszych plonów, jeżeli nasiona jego nauk na urodzajną ziemię padną. Austrya składa się po większéj części ze słowiańskich krajów, pewno pójdzie w ślady innych państw, i przyłoży się do pomyślnego i spokojnego rozwinięcia narodowych żywiołów między temi plemionami, które stanowią po większéj części jéj materyalną siłę. Ma ten rząd do wyboru tylu uczonych, usposobionych do wszystkich wydziałów umiejętności, którzy tylko skinienia oczekują, aby przyjąć czynny udział w dążeniu objawioném.

БИБЛІОГРАФІЯ.

I. ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

Впадъ Монголовъ до Моравы, одъ А. В. Шемберы. **(Вторженіе Монголовъ въ Мораву; соч. А. В. Шемберы). Голомовцъ (Olmütz). 1841. Въ 8, 103 стр.**

Г. Шембера, профессоръ чешскаго языка и литературы въ моравской академіи, въ Голомовцѣ, издалъ эту книгу въ-память освобожденія Моравы отъ Монголовъ, назадъ тому шестьсотъ лѣтъ. Въ ней описываются: происхожденіе Монголовъ, ихъ войны въ Азіи, нашествіе на Россію, Венгрію, Польшу, Силезію, Мораву и наконецъ возвращеніе ихъ въ Азію. Трудъ почтеннаго автора заслуживаетъ полное вниманіе учоныхъ, по важности фактовъ и ясному изложенію, основанному на глубокой исторической критикѣ. Какъ дополненіе къ этой книгѣ, слѣдуетъ здѣсь статья извѣстнаго археолога г. Бочка: *О Ярославѣ Стернберкѣ*, побѣдителѣ Татаръ. Помѣщены также слѣдующія стихотворенія: *Видѣніе* (Фурха), *Монголы въ Голомовцѣ* (Клацеля) и *О великихъ битвахъ Христіянъ съ Татарами*, изъ краледворской рукописи (съ нотами). Наконецъ слѣдуетъ описаніе трехъ картинокъ, представляющихъ *Гостынъ*, *Голомовцъ*, *Штрамберкъ* и *Котовцъ*.

BIBLIOGRAFIA.

I. LITERATURA CZESKA.

Wpad Mongołów do Morawy od A. W. Szembery **(Napad Mongołów na Morawę, przez A. W. Szemberę). Ołomuniec. 1841, w 8-ce, 103 str.**

P. Szembera, professor czeskiego języka i literatury w akademii morawskiéj, w Ołomuńcu, wydał tę książkę na sześćsetną pamiątkę wyzwolenia Morawy od Mongółów. — W tém dziełku opisane: pochodzenie Mongołów, ich bitwy w Azyi, napad na Rossyją, Węgry, Polskę, Szląsk, Morawę i nakoniec powrót ich do Azyi. Taka praca szanownego autora zasługuje na słuszną uwagę uczonych, ze względu na ważność faktów i jasny wykład, oparty na głębokiéj historycznéj krytyce. Jako dodatek do téj książki, umieszczony artykuł znanego archeologa Boczka: o *Jarosławie Sternberku*, zwycięzcy Tatarów. Umieszczone także następujące poezye: *Widzenie* (przez Furcha), *Mongoły w Ołomuńcu* (przez Klacela), o *wielkich bitwach Chrześcijan z Tatarami*, z rękopismu królodworskiego (z nótami). Nakoniec następuje opis trzech rycin, wystawiających: *Hostyn*, *Ołomuniec*, *Sztramberk* *Kotowcz*.

II. LITERATURA MAŁOROSSYJSKA.

Halickija pripowiedki i zagadki, zibranii Hrihorim Ilkewiczom. (Halickie przypowieści i zagadnienia, zebrane przez Grzegorza Ilkiewicza). W Wiedniu. 1841. — str. 124, in — 12.

Pod tym tytułem bardzo ozdobnie wydrukowana w Wiedniu książka literami rossyjskiemi, w narzeczu galicyjskiém, które dla Wielko-Rossyan bardziéj jest zrozumiałém jak małorossyjskie. Przysłowia halickie ułożone przez p. Ilkiewicza porządkiem alfabetycznym; w tym zbiorze jest blisko 2400 przysłów. — W wielu z nich zachowały się wspomnienia historyczne. Podania ludu halickiego, mówi p. Ilkiewicz, wspominają, że na wschodzie słońca, za czterema morzami, znajdują się ludzie, którzy się nazywają *Rachmanami*, zachowują ścisły post i używają mięsa tylko raz na rok w czasie wielkiego święta Rachmanów, które przypada w jedenże dzień z rossyjskiém świętem, zwaném *Prepołowenije* (środkowy dzień między Wielkanocą a Zielonemi Świątkami), kiedy skorupa święconego jajka przypływa do tego ludu przez morza. — Przysłowie: *Postimo jak Rachmanie* (pośćimy jak *Brachmany*, *Braminowie*), czyż nie wskazuje na dawny związek Słowian z dalekim wschodem? — Haliczanie dotychczas, jak na wielkie święta wskazują: *Na Jura-Iwana, na rachmanskij welikdeń* (*). Przysłowie: *Czużich bihow szukaje a swoich doma mae*, (cudzych bogów szuka a swoich w domu ma), czyż nie świadczy o czasach najodleglejszéj starożytności, a do tego o czasach bałwochwalstwa? — Haliczanin z upodobaniem wspomina o *Kijowie* i *Kiju*: *Jazyk do Kijewa dowadit, ale i do Kija*. (Język do Kijowa prowadzi, ale i do Kija). — *Durnyj i w Kijewie ne kupit' rozumu* (głupi i w Kijowie nie kupi rozumu) i in. — Przysłowie: *Spiwsja jak Bela*, należy do w. XII, i przypomina śmierć niewstrzemięźliwego Beli, króla węgierskiego w 1188 roku. — Haliczanin zawsze kochał Ruś, jako swoję ojczyznę: „*Welikaja ruśka mati*, *Twerdyj Rusin*, *twerda Ruś*, *wse perebude* i in. — Charakter walecznych i śmiałych kozaków, chytrych żydów, niedbałych i w nędzy zostających Cyganów, maluje się w przysłowiach halickich: *Kozak z biedy ne zapłacze*, *Żyd i molaczi wczitsja obmanuti* (żyd i przy modlitwie uczy się oszukiwać); *dwa żydy a dwie niewiesty zrobłal' jarmorok w miestie* i w. in. Niektóre przysłowia wykazują porządek wiejskich robót podług wielkich świąt, zwyczajem Haliczan. — Mnóstwo jest przysłów tchnących duchem nabożnym, np. *Znaje Bih z neba szczo komu treba*, *komu Bih pomoże toj wse peremože*, *Hospodi, daj swoj czas dobryj*; *Czerez swiatych do Boha*, *czerez ludej do Cesarja* i in. „Czy nie poznajemy tu (mówi krytyk Dzien. Minist. Ośw. Nar.) głosu współ-plemienników naszych? Czy nie uważamy w wierze i pobożności wiekuistego, nierozerwanego ogniwa, łączącego plemiona słowiańskie?“ Wiele jest przysłów podobnych do wielko-rossyjskich; w innych widać podobieństwo do moralnych sentencyj ludów starożytnych. — Halickie przysłowia szczególniej odznaczają się żartobliwością, np. *Wtekaj hołyj obodrut tja* (uciekaj goły, obedrą cię); *w ubohoho wse po obiedie* (u biednego zawsze po obiedzie); *kował sohreszіw, a szewca powiesili* (kowal zgrzeszył a szewca powieszono) i w. in. — Badanie natury rozwinęło filozofiją ludu i w trafnych zastosowaniach wyjaśniło naukę życia. „*Wesna raz krasna*. (Wiosna raz tylko piękna).“ *Oreł ne pristaje z worobcami*, (orzeł nie obcuje z wróblami) „*Czy może sowa w sołnce diwitisja*, (czy może sowa na słońce patrzyć) i in. Zagadnienia w zbiorze p. Ilkiewicza nie tyle są dowcipne, ile przysłowia; niektóre jednak bardzo piękne.

(*) Nie od rzeczy będzie zrobić tu uwagę, iż wyraz *rachmanny*, używa sie i w wielkiéj Rossyi, mianowicie zaś w gubernii kostromskiéj (do któréj, co godna uwagi, należy obwodowe miasto *Halicz*). Tam mówią: *on chodit kak rachmannyj*, albo: *ach, batjuszki swiety! ona kak rachmannaja!* — I w tym i w drugim razie rozumią przez to człowieka wycieńczonego na siłach, nieuczesanego, źle ubranego, rozczochranego albo utrapionego smutkiem. — Takowe znaczenie wyrazu jawnie wskazuje na dawnych *Brachmanów* i *Himnosofistów*, których sposób życia znanym jest każdemu uczonemu. Zastanawiają i te wyrazy: *Batjuszki swiety!* — A więc *swiety* (*swiatty*, po polsku) czyli *swiatte*, muszą być wyższe istoty, które Słowianie czcili, albo cześć ich przeniesiona była z Indyj, gdzie światło czyli ogień uważany był za pierwiastek twórczy, boski. (Ob. Dz. Min. Oś. Nar. 1842. miesiąc Luty. str. 103.)

СМѢСЬ.

ИЗВЛЕЧЕНІЕ ИЗЪ ПИСЬМА КЪ РЕДАКТОРУ ДЕННИЦЫ. — (Краковъ, 21 Мая (2 Іюня). — Здѣсь печатается сочиненіе Свящ. Коллонтая: *О предпотопной Исторіи*, очень скудное по содержанію; — одна только пустая эрудиція, да гипотезы, въ которыхъ не было, да и нѣтъ ничего историческаго. Вышла также *Святоянка* (Swiętojanka), Новогодникъ для хозяевъ, изданный Карломъ Лангье; — она очень занимательна: рѣчь идетъ объ успѣхахъ промышленности въ новѣйшее время, о земноводныхъ внутри края, и т. п. Въ этомъ новогодникѣ

ROZMAITOŚCI.

WYCIĄG Z LISTU DO REDAKTORA JUTRZENKI. (Kraków, 2 Czerwca). Drukują się tu pisma X. Kołłątaja *O historyi przedpotopnéj*, treści bardzo obojętnéj; sama erudycya jałowa obok hipotez, które nie były i nie są historyą. Wyszło nadto pismo: *Swiętojanka*, Noworocznik gospodarski, wydany przez Karola Langiego, pismo bardzo zajmującéj treści; mówi tu o postępie przemysłu w ostatnich czasach, o gadach krajowych, o chowaniu modrzewi, o psach myśliwskich, o znaczeniu pospolitych wyrazów chemicznych i t. p. Są tu i wiersze, a nakoniec *Gminne wróż-*

помѣщены также стихи и простонародныя гадательныя поговорки. Вскорѣ выйдетъ въ свѣтъ *Исторія Польской Литратуры* Вишневскаго; въ ней, между-прочимъ, заключается *Исторія Краковской Академіи*, основанная на актахъ и грамматахъ, которыхъ въ архивѣ академіи находится нѣсколько тысячъ. Вскорѣ поступитъ въ печать *Лѣтопись Медицинскаго Отдѣленія*. Авторша Воспоминаній о Франціи намѣрена издать повѣсть, основанную на истинномъ происшествіи во Франціи. — Маерановскій издалъ *Исторію Мужей*, перев. съ французскаго, изъ Поль-де-Кока; въ сущности же это не переводъ, но снимки съ оригиналовъ, срисованныхъ на-мѣстѣ и встрѣчающихся въ Краковѣ. Вскорѣ также выйдутъ: очень любопытное и занимательное сочиненіе *О новѣйшей Краковской Архитектурѣ* г. Мѣнцишевскаго, автора нѣсколькихъ брошуръ о краковскомъ банкѣ, который предполагается учредить, — и *Описаніе Путешествія* г. Флоркевича. Впрочемъ, я долженъ прибавить, что эти послѣднія новости, взяты изъ невѣрныхъ свѣдѣній, носящихся по городу. Новая оригинальная комедія, подъ заглавіемъ: *Морковка*, будетъ представлена на новомъ театрѣ, который теперь строится.

bne przypowieści. — Historyi Literatury Polskiéj Wiszniewskiego, tom 4, wkrótce wyjdzie z druku; zawiera między innemi *Historyą Akademii Krakowskiéj*, napisaną wedle dokumentów i dyplomatów, których w archiwum akademii kilkanaście tysięcy znajduje się. Wkrótce zacznie się drukować *Rocznik Wydziału Lekarskiego*. Autorka *Wspomnień o Francyi* ma wydać powieść opartą na prawdziwym we Francyi zdarzeniu. P. Majeranowski wydał *Historyą Mężów* z francuzkiego *Pawła de Kock*, lecz rzeczywiście nie jest to tłumaczenie, ale wzorki zbierane z oryginałów, na miejscu w Krakowie widzieć się dających. Wyjdzie też wkrótce bardzo ciekawe i zajmujące dzieło *O Nowożytnéj Architekturze Krakowskiéj* przez p. Męciszewskiego, autora wielu pisemek o założyć się mającym banku krakowskim; — i *Opis Podróży odbytéj przez Florkiewicza*. — Wszakże dodać muszę, że te ostatnie nowiny wzięte są z niepewnych wieści chodzących po mieście. Nowa oryginalna komedya, na prawdziwém zdarzeniu oparta, pod tytułem *Marchewka*, będzie grana w nowym teatrze, który się teraz buduje.

ПИСЬМА Г. СРЕЗНЕВСКАГО ИЗЪ ИЛЛИРІИ ВЪ ПРАГУ КЪ В. В. ГАНКѢ.— Въ *Журналѣ Чешскаго Музея*, за прошлый и нынѣшній годъ, помѣщено нѣсколько любопытныхъ писемъ нашего путешественника г. Срезневскаго. Мы будемъ сообщать изъ нихъ только нѣкоторыя извлеченія, хотя намъ и было бы пріятно представить ихъ вполнѣ, но предѣлы *Денницы*, къ сожалѣнію, стѣсняютъ насъ, а между-тѣмъ еще остается такъ много предметовъ, съ которыми мы *должны* познакомить нашихъ читателей, въ теченіе года. Письмо г. Срезневскаго, писанное имъ изъ Загреба, въ Мартѣ 1841 г., уже было переведено редакторомъ Денницы по-польски и напечатано въ 4 томѣ Варшавской Библіотеки за 1841 г. Теперь сообщаемъ отрывки изъ письма г. Срезневскаго (См. Журн. Чешск. Муз. 1841, кн. 3), отъ 2 Мая. 1841 г., писанное изъ *Стараго Города* (Cividale). Въ немъ заключаются свѣдѣнія о Резіанахъ, могущія служить дополненіемъ къ статьѣ г. Шафарика, помѣщенной въ 9 нум. *Денницы*. „Изъ Тарфиса, куда зашолъ я мимоходомъ изъ *Зильской Долины*, я пошолъ въ *Бѣлую* (Resiuta), и на половинѣ пути, въ Понтеббѣ, былъ уже въ Италіи. Дорога изъ Бѣлой въ Резію—спокойная. Остатокъ дня провелъ я вмѣстѣ съ капеляномъ и приходскимъ священникомъ, почтеннымъ 73-лѣтнимъ старцомъ. Двухъ дней для меня было достаточно, чтобы узнать все, собственно относящееся къ нарѣчію и обычаямъ резіянскимъ, и обойдти долину. Священникъ разсказывалъ мнѣ о древностяхъ (онъ родомъ изъ Резіи), а капелянъ водилъ меня по деревнямъ и къ поселянамъ. Долина невелика; жители живутъ въ 4 деревняхъ, 4 мѣстечкахъ и кромѣ-того въ разныхъ *дворахъ* (*на Крыжецахъ, за мѣльницею, у Колшитьи* и т. д.) Въ одномъ изъ нихъ (подъ Руштьи, на Господницѣ) разсказываютъ очень замѣчательное преданіе, что тамъ жилъ предокъ Резіяновъ, пришедшій

LISTY p. SREZNIEWSKIEGO Z ILLIRYI, DO p. HANKI W PRADZE. — W *Czasopiśmie Czeskiego Muzeum*, z r. przeszłego i bieżącego, jest kilka ciekawych listów rossyjskiego podróżnika p. Sreznìewskiego, Będziemy udzielać z nich tylko niektóre wyjątki: byłoby nam przyjemnie podać je w zupełności, lecz szczupłość miejsca w *Jutrzence* nie pozwala nam tego uczynić, gdyż nam jeszcze pozostaje tyle przedmiotów, z któremi *powinniśmy* zapoznać naszych czytelników, w przeciągu roku. List p. Srezniewskiego, pisany z Zahreba, w Marcu 1841 r., już przetłmaczony był po polsku przez redakt. Jutrzenki i umieszczony w 4-m tomie Biblioteki Warszawskiéj z r. 1841. Teraz udzielamy wyjątki z listu p. Srezniewskiego (ob. Cz. Czesk. Muz. 1841 r. posz. 3), 2 Maja 1841 r. pisaz *Starego Miasta* (Cividale). Zawarte w nim wiadomości o Rezjanach mogą służyć jako dodatek do artykułu p. Szafarzyka, umieszczonego w 9 n-rze *Jutrzenki*. — „Z Tarfisu, dokąd wstąpiłem po drodze z *Zilskiéj Doliny*, poszedłem do *Białéj* (Resiuta), i na połowie drogi, w Pontebbie, już byłem we Włoszech. Droga z Białéj do Rezii jest bezpieczna. Resztę dnia przepędziłem z kapłanem i proboszczem, szanownym 73 letnim starcem. Przez dwa dni nietylko poznałem wszystko, co głównie stosuje się do narzecza i zwyczajów rezijańskich, ale nawet obszedłem dolinę. Proboszcz opowiadał mi o starożytnościach (jest rodem z Rezii), a kapłan oprowadzał mię po wsiach i wieśniakach. Dolina nie jest wielka; lud mieszka w 4 wsiach, 4 miasteczkach i prócz tego w różnych *dworach* (*na Kryżecach, za młynem, u Kolsztji*, i t. d). W jednym z tych dworów (*pod Ruszti, na Gospodnice*) godném jest uwagi podanie, iż tam mieszkał przodek Rezjanów, który przyszedł z Ruszii, t. j. *Rusii*, jak objaśnia *Reverendissimus Dominus Odorico Buttolo*. — „I patron tutaj ten sam, co i u was św. Jerzy, dodał kapłan, powtarzając mi podanie o Ruszii, kiedym chciał,

изъ *Рушіи*, т. е. *Русіи*, какъ объясняетъ Reverendissimus Dominus Odorico Buttolo. „И патронъ здѣсь тотъ же самый, что и у васъ, св. Георгій", прибавилъ капеланъ, повторяя мнѣ преданіе о Рушіи, когда я захотѣлъ подробнѣе разузнать объ немъ. Въ Равенцѣ есть каѳедральная церковь; кромѣ того церкви находятся въ каждой деревнѣ. Главный праздникъ у Резіянъ называется *Майникомъ* (1-го Мая), празднуемый подлѣ приходской церкви, и потому безъ пѣсень и танцевъ. *Резіянка*, прекрасный танецъ; мужчины становятся въ-рядъ противъ ряда женщинъ; рядъ съ рядомъ сходится и расходится, потомъ пары танцуютъ на одномъ мѣстѣ, составляютъ кругъ и вертятся на-право и на-лѣво; наконецъ пары идутъ по-очереди, какъ въ польскомъ, и поютъ пѣсню; тактъ 3/4. У васъ, въ Прагѣ, есть много любителей и любительницъ разныхъ словянскихъ танцевъ, пусть примутъ они также и Резіянку въ число любимыхъ танцевъ; она стóитъ этого, какъ сродница вашей Чешской Польки, хотя по такту. Здѣсь поются различныя пѣсни; между ними много есть и фурлянскихъ. Изъ отечественныхъ пѣсень болѣе всѣхъ любима пѣсня *О прекрасной ручкѣ*:

1) Да льипа моя рокица
Язъ сытъ ты руды 1) льипила,
Како ты си ми забыла
На то добро ке си ты 'тылъ 2),
Да добры вычиръ, добро нутъ
Заспетъ се выдійтъ друго нутъ.
2) Вае язъ би била выдаела
Да ина така ты машъ бытъ,
А ты бовъ райши те устралитъ
А никой съ таебо ромонытъ 3),
Да добры вычиръ и т. д.

1) *Всегда;* 2) *хотѣлъ;* 3) *говорить.*

Въ Горицѣ, 3 Мая.

......Юрьевъ день—самый торжественный народный праздникъ; въ этотъ день Словины встрѣчаютъ весну и молятся Богу объ урожаѣ; передъ этимъ, во время поста, народъ веселится подобнымъ же образомъ, провожая зиму. Другіе народные праздники сходны съ праздниками Резіянъ и прочихъ Словянъ. Народный танецъ *„тае довеи плесъ"* иначе *„коло (кругъ)"*, а у Фурлянцевъ *„Ляскіява"* есть родъ русскаго хоровода: взявшись за руки, ходятъ кругомъ, на-право и на-лѣво, и поютъ. Близъ Мекоты есть прекрасное поле; тамъ, во время *Крѣса* (Купало, Ивановъ день), собираются толпы народа, составляютъ кругъ изъ восьмидесяти паръ и пляшутъ вокругъ огня, припѣвая:

Пыршовъ крѣсъ, пыршовъ крѣсъ!
Гори дырво, гори лѣсъ! тридлялай лай
Далай ля да ля гори лѣсъ!
Пыршовъ крѣсъ, косъ овесъ.
Гори трава, гори везъ! тридлайдлай и т. д.

w szczególności dowiedzieć się o niém. W Rawency jest kościoł katedralny; prócz tego kościoły znajdują się w każdéj wsi. — Główne święto u Rezjanów nazywa się: *Majnik* (1-go Maja) obchodzone obok kościoła, i dla tego bez tańców i pieśni; lecz za to inne święta (Wita, Jerzego, Karola i Floriana) i w ogóle każda niedziela nie obejdzie się bez tańców i pieśni. — *Rezjanka* — piękny taniec; mężczyzni stawają rzędem naprzeciw rzędu kobiet; rzęd z rzędem schodzi się i rozchodzi, potém pary tańczą na jedném miejscu, robią koło i kręcą się naprawo i nalewo, nakoniec zebrane pary idą pokolei, jak w polonezie, i śpiewają pieśni; takt jest 3/4. — U was w Pradze wiele jest miłośników i miłośnic różnych słowiańskich tańców, — niech więc przyjmą także i *Rezjankę* w liczbę ulubionych tańców, — ona zasługuje na to i jest pokrewną waszéj czeskiéj Polce, przynajmniéj w takcie. — Spiewają tu różne pieśni; między niemi jest mnóstwo i furlańskich. Z ojczystych pieśni najwięcéj ulubiona jest piosnka *O pięknéj rączce*:

1) Da ljipa moja rokica
Jaz syt ty rudy 1) ljipila
Kako ty si mi zabyla
Na to dobro ke si ty 'tyl 2),
Da dobry wyczjr, dobro nut'
Zaspet se wydijt' druho nut'.
2) Bae jaz bi bila wydaela
Da ina taka ty masz byt,
Ja ty bou rajszi te ustralyt
A nikoj s taebò romonyt 3)
Da dobry wyczijr i t. d.

1) *Zawsze;* 2) *chciał;* 3) *mówić.*

Gorica, 3 Maja.

.........Dzień św. Jerzego jest uroczystém narodowém świętem: w ten dzień Słowinowie spotykają wiosnę i modlą się do Boga o urodzaj; przed tem, w czasie postu, lud oddaje się zabawom; w podobnyż sposób odprowadzają zimę. Inne narodowe święta podobne są do rezjanskich i innych słowiańskich. Narodowy taniec *„tae douhi ples"* inaczéj *Koło*, zaś u Furlanów *„Laschjava"* jest rodzaj rossyjskiego chorowodu: wziąwszy się za ręce, chodzą kołem na prawo i nalewo i śpiewają. Obok Mekoty jest piekne pole; tam, pod czas *Kresa* (Kupało, dzień św. Jana) zbiera się mnóstwo ludu, formuje się koło z 80 par, tańczą naokoło ognia i śpiewają:

P'rszou krjes, p'rszou krjes!
hori drvo, hori ljes! tridlalaj laj
dalaj la da la hori ljes!
P'rszou krjes, kos oves.
hori trava, hori vez! tridladlaj etc.

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.